

L'encunyació de moneda a Solsona durant la Guerra de Separació (1640-1652)

RAMON PLANES I ALBETS

Aprofitant la invitació i l'avinentsa de participar en aquest simposi numismàtic dedicat monogràficament a les encunyacions portades a terme al Principat en el decurs de la guerra de Separació o dels Segadors, amb la present comunicació ens limitarem essencialment, pel que fa a les monedes solsonines, a reportar algunes dades documentals inèdites¹ i, ensems, a fer un repàs de les possibilitats que ofereixen els arxius de Solsona per a aprofundir el tema. En realitat, diguem-ho ja d'antuvi, aquestes encunyacions han d'ésser valorades no pas d'una manera aïllada sinó en el context de la mateixa guerra i, en general, en el context socio-econòmic en què es produïren.² Tot plegat és per a Solsona, a nivell local, encara bàsicament inèdit;³ i no ens és pas possible ací de portar-ho a terme. Però convé de deixar-ho palès tenint en compte que tradicionalment els estudis numismàtics no solen de-passar el simple inventari de peces, amb un punt de vista més de colleccionista que d'historiador.

En principi, per a informar-nos com s'esdevingué l'encunyació de moneda a Solsona, els llibres d'acords del Consell municipal serien de consulta

1. La bibliografia local es limita a l'article de Joan SERRA VILARÓ: *Notas de archivo sobre «menuts»*, «Numisma» (Madrid), año V (1955), núm. 17 (oct.-dic.), pp. 65-72. Darre-rament tot el numerari solsoní ja publicat, bo i afegint-hi alguna moneda inèdita, fou recollit per J. VILARET I MONFORT: *Les monedes de Solsona*, extret d'«Acta Numismati-ca» (Barcelona), any 1971, pp. 157-162 (amb il·ls.).

2. Vg. Pierre VILAR: *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II (Barcelona, 1964), pp. 365 i ss.

3. A tall d'exemple, un recent i renovador estudi local de la guerra de Separació per a una població que encunyà moneda hom el pot trobar a Agustí ALCOBERRÓ I PERICAY: *La Bisbal d'Empordà durant la guerra de Separació*, Extret de «Publicacions de l'Ins-titut d'Estudis del Baix Empordà», vol. 2 (1983), pp. 141-182.

obligada. Emperò, en el cas d'aquesta ciutat és un camí barrat, atesa la seva actual inexistència per a aquests anys.⁴ Una altra possible font documental, el llibre de la seca o fàbrica de menuts, tampoc no ha estat conservada.⁵ Amb aquestes mancances, tenint en compte endemés el notable desordre sofert pels arxius solsonins, la recerca d'informació exigeix molt més de temps o l'afavoriment de l'atzar. La documentació cap on s'hauria d'orientar seria sobretot: les sèries de documents diversos solts dels arxius municipal i diocesà de la mateixa ciutat, els protocols notariais dels anys de les encunyacions —conservats a l'Arxiu de Protocols de Solsona i al diocesà— i també a l'Arxiu de la casa Pallerès —avui dipositat a l'Arxiu Diocesà de Solsona—. De fet, la major part d'allò que és conegut dels menuts solsonins de 1640-1652 ja procedeix d'aquestes fonts; però no poden ésser considerades exhaurides del tot.

Gràcies a les notes documentals publicades per Serra i Vilaró,⁶ sabem que el Consell Municipal solsoní determinà l'agost de 1639 de fer circular menuts que tenia «molts anys ha (...) dins lo arxiu de dita ciutat». La iniciativa s'inserí en una colla de mesures adoptades per a paliar l'ofec econòmic municipal, agreujat per la necessitat de subvenir a les despeses de la tropa reclutada per a anar al Rosselló i la Cerdanya a lluitar contra l'exèrcit francès. A banda de fer circular antics menuts locals, el Consell s'endogalà amb diferents censals, a l'escriptura dels quals s'allegava l'apuntat i, alhora, s'hi feia esment de la penúria bladera del moment i de la voluntat del mateix Consell d'assegurar que la ciutat fos assorrida de blat.⁷

Les primeres encunyacions solsonines conegudes dels anys de la guerra corresponen al 1641, de les quals hom no ha trobat encara referència als arxius locals. Es tracta de dos diners i tres sisens de coure. De l'any 1642 és conegut un altre sisè⁸ i notícies escrites sobre les encunyacions de la ciutat.⁹ Endemés, no ens manquen referències directes a les dificultats econòmiques que planaven damunt la ciutat: els cònsols solsonins afirmaven el 3 de juliol de 1642 «*estar esta ciutat tant exausta y pobre qués impossible traure ningun diner, en particular abans de la cullita, que stan tota la gent tant pobre y espallada que los pagesos no tenen cosa que menjar; y los d'esta ciutat (...)*

4. El primer volum d'acords del Consell conservat és iniciat l'any 1665 (Arxiu Municipal de Solsona [= AMS], Llibre núm. 64). Domènec Valls, en catalogar aquest arxiu durant el darrer decenni del segle XIX, ja atorgà a aquest volum el número u de la sèrie de llibres d'actes, car era el més reculat en el temps que trobà.

5. Provenint dels papers de la casa Pallerès, de Solsona, Serra Vilaró localitzà un quadern en quart amb nou fulls escrits, titulat *Llibre de la fàbrica dels menuts de la ciutat de Solsona, fet vuy als 24 de abril 1642*. Es tractava, emperò, d'un esborrany, referit només al 1642, sense esment de les encunyacions anteriors i posteriors a aquest any. Vid. *Supra*, nota 1.

6. Joan SERRA VILARÓ: art. cit., p. 66.

7. Així, per exemple, el 16 d'agost de 1639 en fou creat un de 1.620 lliures, «*pro solutione salariorum militum sive soldatorum per presentem civitatem conductorum ad sumptum et solutionem predictam civitatem solvere promissorum pro subveniundo exercitui sue S. C. et R. Magestatis Hispaniarum Regis ad expulsiorem francigenum committibus Rosilionis et Seritanie militantium et etiam ad emendum certam quantitatem frumenti pro provisione ipsius civitatis*» (Arxiu Diocesà de Solsona, Plecs alfabètics, 302a, 8).

8. Vg. J. VILARET I MONFORT: art. cit., pp. 160-162. Val a dir que l'únic menut local conservat als museus solsonins és un diner del 1641 (núm. 6 del recull de Vilaret i Monfort), al Museu Etnogràfic del Solsonès (baixos de la Casa de la Ciutat) i donat pel senyor M. Codina i Gilibert.

9. Joan SERRA VILARÓ: art. cit., pp. 67-69.

ha presos tants censals per a satisfer a les coses de la guerra que ja nos trobe dinés a censal ni ha ningun preu»;¹⁰ testimoni que dóna a entendre que el recurs a l'encunyació de moneda local era pràcticament l'única sortida a curt termini a la manca de numerari.

Els documents d'aquests primers anys de la guerra referents a les encunyacions que aportem consisteixen en l'escriptura, datada el 12 d'abril de 1643, per la qual el Consell solsoní, per un període de tres anys, donava a l'apotecari Josep Hilari Pallerès l'encàrrec de canviar els menuts de la ciutat als forasters que li'n portessin.¹¹ Ben relacionat amb aquest document, aportem la lletra que el mes de juliol del mateix any els cònsols de Solsona trameteren als d'Oliana, tot instant-los que nomenessin també un canviador dels seus menuts. I justificaven la petició retraient que la «moneda de aram ab dinés y sisens» d'Oliana «en alguna manera pareixen als de esta ciutat, y, per tant, serie notable confusió si Vms. no asseguren los dits dinés y sisens»;¹² semblança que és ben explicable pel fet que els molinets de les encunyacions d'ambdues localitats eren obra d'un mateix operari.¹³

Posteriorment al 1643 les úniques notícies publicades sobre les monedes solsonines ens les forneix el repertori numismàtic, car hi manca el document escrit. El recull ja esmentat de Vilaret i Monfort aplega dos diners del 1651. En un dels llibres de comptes de l'Arxiu Municipal de Solsona hem localitzat el registre en el qual versemblantment fou anotat el total de moneda encunyada en aquests darrers anys de guerra. Hom hi dóna alhora l'aram emprat i la quantitat total de menuts que n'anava resultant. Segons aquestes anotacions, per les quals sabem que era mestre de la seca encara Josep Anguerill, entre el 12 de novembre de 1651 i el 7 d'abril de 1652 hi foren fabricats menuts per un valor de 1.489 lliures 6 sous, a partir de 30 roves, 16 lliures i 6 unces d'aram.¹⁴

Publiquem un darrer document, malauradament no datat, igualment interessant per a conèixer les vicissituds de les encunyacions solsonines. Es tracta d'una nota o esborrany facilitada pels cònsols a llur síndic, el qual, segons que es desprèn del mateix document, havia d'acudir a Barcelona «per effecte de informar als ministres reals» sobre la irregularitat comesa d'encunyar sisens, essent que el privilegi de fer moneda que tenia Solsona només permetia «fabricar moneda dita diners menuts, que vint-y-quatre fan real».¹⁵ Els cònsols, entre altres explicacions, hi adduïen que «quant la ciutat fabricà sisens tots los que se trobaraven [sic] en la Casa de la Ciutat quant se obtingué lo privilegi éran ja morts, y sols se sabia tenia lo privilegi de fer moneda de belló» i que ho feren impel·lits per l'apressant necessitat d'afrontar

10. AMS, Llig. 87, doc. 69.

11. *Infra*, annex, I.

12. *Infra*, annex, II.

13. Joan SERRA VILARÓ: art. cit., pp. 71-72.

14. *Infra*, annex, III (1 rova = 26 lliures, 1 lliura = 12 unces).

15. El 13 de juliol del 1599 Solsona havia obtingut privilegi per a encunyar diners d'aram o coure. Fins aleshores en tenia per a fer-los de llautó. Joaquim BOTET i SISÓ: *Les monedes catalanes. Estudi y descripció de les monedes carolingies, comtals, senyoriales, reials y locals propries de Catalunya*, vol. III (Barcelona, 1911), apèndix CVI, pp. 517-518, publicà aquest document, del qual se'n conserva una còpia coetània, no catalogada, a l'AMS.

les despeses de l'exèrcit. Adonant-se, emperò, de la illegalitat comesa, havien cessat d'encunyar sisens, fent crides per a recollir els que ja circulaven.¹⁶

Els sisens de Solsona coneguts són en total cinc:¹⁷ quatre del 'any 1641 i un del 1642. L'onze de març de 1642 fou publicada una ordre del mariscal Brézé que manava, quant a les encunyacions de coure, que les localitats s'havien de limitar a fer moneda segons allò que tenien marcat en llurs privilegis.¹⁸ És versemblant que el nostre document no datat se situï poc després d'aquesta ordre —recordada novament el 14 de gener de 1643—, atès que no és conegut cap sisè solsoní posterior al 1642.

ANNEX

I

1643, abril, 12

Els cònsols de Solsona nomenen canviador dels menuts de la ciutat per un període de tres anys l'apotecari Josep Hilari Pallerès.

Arxiu Diocesà de Solsona, Sec., Not., notari de Solsona Josep Pintor, *Borrador...* 1643, s. f.

Dicta.

Sobre les coses devall scrit per y entre los magnífichs cònsols, de una part, y mossèn Joseph Hilari Pallerès, apothecari de Solsona, de part altra, són estats fets, pactats, fir [sic] y jurats los capítols y pactes següens:

Primo, los dits magnífichs per temps de tres anys, comensant a córrer lo dia present en avant, ab tenor del present capítol anomenen cambiador de la present ciutat a dit Pallerès; al qual Pallerès peraquè millor pugue cambiar los menuts de Solsona li donen eo entreguen a dit Pallerès y de comptans sis-centes lliures, ço és, 500 ab plata i 100 lliures ab menuts, las quals 600 lliures dit Pallerès i los seus sien tinguts i obligats en haver de restituir, ço és, 500 lliures ab plata i les 100 lliures ab menuts. I si per cas serà que dit Pallerès a la fi de dits tres anys no lo voldrà continuar més dit càrrech, en tal cas los haie de avisar a dits cònsols; i dit Pallerès tingue sis mesos després dels tres anys per poder restituir 500 lliures ab plata eo moneda barcelonesa i les 100 lliures ab menuts, les quals 600 lliures haje de restituir al cap de tres anys i mig comptadors del dia present en avant.

Ítem, que dit Pallerès sie obligat en haver de cambiar tots los menuts de Solsona que li aportaran a cambiar a qualsevol persona forastera; i per ço ne obligue dit Pallerès tots sos béns mobles i ab jurament.

Ítem, ferme àpocha dit Pallerès de dites 600 lliures, rebudes de comptans a ses voluntats; et ideo.

Testes sunt Millet i Solsona.

16. *Infra*, annex, IV.

17. J. VILARET I MONFORT: art. cit., pp. 161-162.

18. Joaquim BOTET y SISÓ: op. cit., vol. III, p. 91.

II

1643, juliol.

Esborrany d'una lletra tramesa pels cònsols de Solsona als d'Oliana (Alt Urgell) assabentant-los que han fet encunyar moneda, però, volent que els negociants i forasters no es queixin, han nomenat un canviador que els bes-canvii la moneda solsonina per moneda catalana d'ús corrent a tot el Principat. Tenint això en compte i atesa la similitud de les monedes de Solsona i Oliana, demanen que facin el mateix per a evitar confusions.

Arxiu Municipal de Solsona, Lligall 87, doc. 68.

Magnífichs senyors cònsols de Oliana:

Esta ciutat té privilegi real de fer dinés y, ab tot, perquè los forasters y negociants que vénen ha esta ciutat a portar mercaderia no.s pugen queixar de la moneda, han determinat los senyors cònsols y savi Consell de anomenar un cambiador; lo qual, en nom de dita ciutat, no sols cambie los dinés però encara los fan bons. Y com Vms. ha molts dies que fan moneda de aram ab dinés y sisens, los quals en alguna manera pareixen als de esta ciutat, y, per consegüent, serie notable confusió si Vms. no asseguruen los dits dinés y sisens y que anomenen un cambiador com té anomenat esta ciutat. Y Vms. tenen obligació de fer lo mateix perquè los dits dinés y sisens los pugen rébrer sens difficultat y de aqueixa manera los rebran en la present ciutat perquè cesse tota confusió y contradicció; y que.ns fassen mercè de avisar-nos de sa resolució y manar-nos lo que sie de son servey, a qui Déu guardi a Vms. Solsona y juliol a [en blanc] de 1643.

Los cònsols de la ciutat de Solsona.

III

1651-1652.

Relació de la quantitat de menuts encunyats i de l'aram utilitzat entre el 12 de novembre de 1651 i el 7 d'abril de 1652.

Arxiu Municipal de Solsona, *Llibre de diffinicions de comptes* (llibre núm. 44), ff. 13r.-14r.

Vui a 12 de 9bre 1651 se à comensat de rebre dinés de la fàbrica, esent comisaris d'ella mossèn Ramon Torra y mossèn Pere Alteracs; mestre d'ella, Joseph Angueril.

As rebut de dit Angerill 94 ll. de pes de romana an prosoït comtas sent sixanta lliures, les quals són entrades en mans del senyor Antoni Mascaró, reseter de les fleques, dic 160 ll.

Ita est Anthoni Mascaró.

Vui a 22 de noembre 1651 se à donat de menuts de la fàbrica a mossèn Antoni Mascaró com a resepor de les fleques per mans dels magnífics còn-

sols dos sentes y catorse liures sis sous, dic 214 ll. 6 s.; prosuït de sent y sis liures y sis onses de aram, dic 214 ll. 6 s.

Tich rebut lo sobredit Mascaró.

Vui que comtami a 27 de noembre 1651 se à donat y desliurat de menuts de la fàbrica a mossèn Joan Gra, reseptor del terns diner, per mans dels magnífichs cònsols sent y una liura, dic 101 ll., prosuït de sinquanta y dues liures y sis onses de aram té liurat ab dits menuts alls comisarís de dita fàbrica, dic 101 ll.

[Suma total] 475 ll. 6 s.

Dych yo, Joan Gra, tinch rebut les sobredites sent y una liura, reseptor del tern diner.

Ítem, dit dia se ha carregat y dat de comptans a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, lo que se ha trobat en lo caixó de les bolletas quatre lliures deu sous, dich 4 ll. 10 s.

Ytes, Gra.

Vuy que comptam als dotse del mes de desembre 1651 se ha donat y deslliurat a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner de la present ciutat, cent vuitanta-sis lliures proçohides de noranta-nou lliures sis onses de pes de romana de dinés fabricats se han rebuts de mestre Joseph Anguerill, mestre de la fàbrica, ab assistència de mossèn Joseph Thomasa y de mossèn Pere Alterachs, comissarys eilegits de ella; les quals dites cent viutanta-sis lliures se carregue en dita receptoria del tern diner, dich 186 ll.

Ita est, Gra, reseptor sobredit.

Vuy que comptam als 24 de desembre 1651 se ha donat a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, cent setanta-y-sis lliures, dich 176 ll., procehides de tres robes set lliures de aram, rebut ab menuts de mans de Joseph Anguerill, mestre de la fàbrica dels menuts de la present ciutat; les quals dites 176 ll. se donen a dit Joan Gra perquè se les carregue en dita receptoria, dich 176 ll.

Yta est, Gra, reseptó del tern diner.

Vuy que comptam als divut de jener 1652 se ha rebut de mestre Joseph Anguerill una roba y quinse lliures de menuts fabricats, diem quoranta-una lliura, de les quals ha prossohit vuitanta-una lliura de menuts; les quals se són entregats dit dia a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, dich 81 ll.

Yta est, Gra, reseptor del tern diné.

Ítem, vuy que comptam als vint-y-sis de jener 1652 se ha rebut de mestre Joseph Anguerill tres robes dues lliures y mitja de menuts fabricats en la secha, dels quals ha prosehït cent sinquatre quatre [sic] lliures; les quals se són entregades a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, perquè se les carregue en sa receptoria, dich 154 ll.

Yta est, Yuan Gra, reseptor sobredit.

Ítem, vuy que comptam als sinch de febré 1652 se ha rebut de mestre Anguerill dos robes tres lliures de menuts fabricats, de les quals ha procehït cent y nou lliures dinés; les quals dites 109 ll. se són entregades a mossèn a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, perquè se les carregue en sa receptoria, diem 109 ll.

Yta est, Gra, reseptó del tern diner.

Vuy als 25 de febré de 1652 se à rebut de mestre Angeril, mestre de la fàbrycha, dues robes nou liures y mitga de menuts fabricats, de les quals à

prosoït sent y onse lliures de dinés; les quals tinch rebudes yo, Joan Gra, com a reseptó del tern diner, y encaregades ab ma reseptoria, dich 111 ll.

Ítem, vuy als 11 de mars 1652 se ha rebut de mestre Joseph Anguerill, mestre de la fàbrica, dues robes y tres lliures de menuts fabricats, de les quals ha procehît vuitanta lliures comptans; les quals se són entregades a mossèn Joan Gra, receptor del tern diner, perquè les asento en sa receptoria, diem 80 ll.

Yta est, Yuan Gra.

Vuy als 7 de abril 1652 se ha rebut de mestre Joseph Anguerill, mestre de la fàbrica, dues robes catorse lliures i mitga de menuts fabricats, de les quals ne ha procehîts cent y deset lliures comptans; les quals se són entregades a mossèn Joan Gra peraquè se les carregue a sa receptoria passada... 117 ll.

Yta est, Yoan Gra.

IV

Sense data

Notes facilitades pels cònsols de Solsona al seu síndic contenint les justificacions que havia d'allegar a Barcelona davant els ministres reials sobre la illegalitat que havien comès d'encunyar sisens, essent que la ciutat només podia fer diners menuts.

Arxiu Diocesà de Solsona, Plecs alfabètics, 1758.

Peraquè millor lo síndich que per orde dels magnífichs senyors cònsols de la ciutat de Solsona ha de conferir-se a Barcelona per effecte de informar als ministres reals, pugue més descansadament fer la dita informació, podrà advertir:

Primo, que la ciutat de Solsona no ha fet moneda de or, plata, plom ni estany.

2º, que la ciutat de Solsona, obtenint privilegi real de bátrer moneda y aquella fabricar de aram o còurer, conste del mateix privilegi, ha sols fabricat moneda de aram.

3º, que encara la ciutat de Solsona aje fabricat moneda de aram dita sisens y lo privilegi no se estenia sinó en fabricar moneda dita diners menuts, que vint-y-quatre fan real, ab tot no ha comès dol ni frau, lo que se enfereix de les coses següents:

Primerament, que quant la ciutat fabricà sisens tots los que se trobaraven [sic] en la Casa de la Ciutat quant se obtingué lo privilegi éran ja morts y sols se sabia que la ciutat tenia privilegi de fer moneda de belló, y pensant en si comprenia poder-se fer qualsevol moneda de belló comprenent-se en aquella la de sisens, de aquella fabricaren y per molt poch de temps.

Ítem, per quant a la ocasió feren dita moneda la província de Cathalunya estave apretada ab cruels guerres y necessitava de l'auxili dels poblats y juntament el rey —que Déu guart—, vent-se impossibilitada la ciutat y turbada dels treballs per a acudir a les necessitats, no attenent sinó a donar dit auxili y igual ho major que los demés pobles y ciutats a les quals ho

quals se permetia fer moneda consemblant y de plata, y ab la bona fe que tenian del privilegi y de la tolleràntia, no presumí dita ciutat ser cosa contra sa magestat ans bé molts serveys supuesto per socórrer al servey de sa magestat, se feren aquells y ab lo ànimo y sobre dita attendèntia fabricaren aquells.

Ítem, que assesegats los ànimos y quant se donà lloch cercar lo privilegi, lo qual no.s trobava, y aquell trobat, vent que la ciutat no tenia lloch de fabricar moneda dita sisens sinó diners dits menuts, cessaren fabricar sisens y fabricaren menuts de aram.

Ítem, que la ciutat an aquella ocasió estava pobra y casi impossibilitada per a acudir als socorros grans ha donats ha no haver fabricada moneda en aquella ocasió.

Ítem, que vist que la ciutat de Solsona no podia fabricar sisens sinó diners dits menuts, no sols cessaren de la fàbrica dels sisens però encara aquells recptaren ab crides, donant un termini competent peraquè no sols los vehins vinguessen y tinguessen lloch a canviar però encara tota Cathalunya.

Ítem, que dita moneda cambiaren ab moneda de or y plata y altra moneda barcelonesa.

Ítem, que la ciutat ha venut dits sisens no com ha moneda sinó com ha matall de aram y en nom y pes de aram ha venut aquella.

Ítem, que la ciutat quant féu dita moneda la féu públicament, de la qual publicitat resulte bona fe y extingueix lo contrari.

Ítem, que quant dita ciutat fabricà y los demás poblats los officials reals tingueren de assò sciència y, tollerant als demás, essent dels darrers dita ciutat que fabricaren moneda, tingueren també lloch de presumir que lo cas de la necessitat dels socorros no comprenia a l'usatge de Barcelona sobre monedas y que per consegüent ho podían tots fer per aquella ocasió.

Ítem, que la ciutat, vehent-se tant apretada, ere impossible que ha no haver fet moneda agué pogut fer en totas occasions ha sa magestat y a la província los serveys té fets.

Ítem, que ninguna persona ha fet queixa ni la pot fer que no se li haja canviat la dita moneda ab moneda de or, plata y altra moneda barcelonesa, ni se sab que algú aje patit algun dany.

Ítem, que de totas aquestas cosas se enfereix clar y destincch que la ciutat de Solsona no sols no ha comès dol ni frau però encara ha llevat ocasió de que en lo esdevenidor no se'n pogués cometre per rahó de la extinció dels sisens.

Ítem, que de las sobreditas cosas resulte que no ha delicte algú perpetrat per rahó de la dita fàbrica la dita ciutat de Solsona y per consegüent és immune de tota pena.